VILNIAUS INFEKCINĖS LIGONINĖS ISTORIJOS BRUOŽAI IKI POKARINIO PERIODO

Eugenijus Broslavskis
Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Infekcinių, krūtinės ligų, dermatologijos ir alergologijos klinika

Vilniuje XVIII-XIX amžiuje, kaip ir kituose to meto Europos dideliuose miestuose, infekcinės ligos buvo paplitusios, kartodavosi įvairūs ligų protrūkiai ir epidemijos. Tai rodo Vilniaus medicinos draugijos (2005 m. jai sukako 200 metų) dažni posėdžių protokolai, kuriuose buvo svarstomi ligoniai, sergantys įvairiomis infekcinėmis ligomis, jų komplikacijos, sunki, netipiška eiga. P. Čibiras „Infekcinių ligų“ vadovėlyje rašo, kad Napoleono armijoje, kuri traukėsi iš Rusijos, vien Vilniuje nuo dėmėtosios šiltinės mirė 25 000 prancūzų karių. Bet apie atskirą infekcinę ligoninę Vilniuje tais laikais archyvuose mums duomenų nepavyko rasti. Sunkūs infekciniai ligoniai tikriausiai buvo gydomi Vilniaus bendro profilio ligoninėse: Savičiaus, Šv. Jokūbo, Žydų. Sergantys nesudėtingomis infekcinėmis ligomis gydėsi namuose, beturčiai glaudėsi špitolėse prie bažnyčių bei vienuolynų. 1845 m. Vilniuje Šv. Jokūbo ligoninė turėjo 80 lovų ir dar 50 lovų prieglaudai, Savičiaus ligoninė – 80 lovų, Žydų – 155 lovų, buvo dar ir 25 lovų psichiatrinė ligoninė. Archyvuose yra duomenų, kad Savičiaus ligoninėje buvo atskiras medinis pastatas, skirtas užkrečiamoms ligoms. Taip pat žinoma, kad dar 1807 m. generalgubernatorius Rimskis-Korsakovas planavo statyti infekcinę ligoninę miesto centre, bet šis sumanymas užstrigo ilgam. Kelia nuostabą tai, kad sanitarinio ir profilaktinio profilio įstaigos Vilniuje gerokai aplenkė stacionarinę pagalbą infekciniams ligoniams. Pvz., 1808 m. Vilniuje įsteigtas Vakcinacijos institutas, skirtas skiepams nuo raupų, 1885 m. įsteigta Sanitarijos sekcija Vilniaus medicinos draugijoje, 1886 m. atidaryta cheminė ir bakteriologinė laboratorija, 1892 m. buvo įkurta vykdomoji sanitarinė komisija prie miesto savivaldybės. 1897 m. atidaryta Pastero stotis, skirta skiepams nuo pasiutligės.

Vilniaus infekcinės ligoninės užuomazga tapo tuščias Ufos pulko kareivių barakas šalia Šv. Jokūbo ligoninės. Jis 1871 m. buvo pritaikytas cholera sergantiems ligoniams. Vėliau beveik 30 metų ši gydymo įstaiga, kaip laikinas infekcinių ligų stacionaras, tai atsidarydavo (dažniausiai kilus choleros epidemijoms), tai dėl lėšų trūkumo buvo uždaromas.

Pvz., 1891-1892 m., kilus choleros grėsmei jais buvo naudotasi kaip laikina infekcine ligonine (pradžioje 10 lovų), bet 1894 m. ji buvo uždaryta, nes 1893 m. iš 153 per pusmetį paguldytų cholera sergančiųjų ligonių 79 mirė. Letališkumas tarp neguldytų ligonių buvo mažesnis, nes ligoniai sirgo lengviau. Infekcinė ligoninė, kaip atskiras stacionaras, vaidino lemiamą vaidmenį, nes choleros epidemijos kartojosi nuolat (cholera Vilniaus krašte siautėjo 1831 m., 1848-1849 m., 1852-1857m., 1864 m., 1866-1867 m., 1870-1873 m., 1887-1894 m., 1909-1910 m.). Ypač didelė epidemija kilo 1871 m., kai Vilniaus gubernijoje susirgo 13 057 asmenys, mirė 5040, mirštamumas siekė 38,6%. Buvo aišku, kad žmonės užsikrečia nuo sergančiųjų ir todėl jiems būtina izoliacija.

1898 m. choleros barakas gubernatoriaus siūlymu buvo pertvarkytas į 20 lovų Užkrečiamųjų ligų ligoninę, o esant reikalui lovų skaičius galėjo būti padidintas iki 30. Stacionaras veikė 6 mėn. Jam vadovavo buvęs sanitarijos gydytojas V. Finas, atrodo, be atlygio.

1900 m. rugsėjo 28 d. miesto Dūma nutarė vėl atidaryti 20-30 lovų miesto baraką, bet po dviejų mėnesių jo veikla buvo sustabdyta dėl lėšų stokos ir praėjusios choleros grėsmės.

1901 m. vasario 15 d. stacionaras barake buvo vėl atidarytas, nes mieste pradėjo plisti dėmėtoji ir vidurių šiltinės, o Savičiaus ligoninės Infekcinių ligų skyrius buvo sudegęs. Manau, šią datą reikia laikyti Vilniaus infekcinės ligoninės įkūrimu. Vedėju paskirtas gydytojas M. Gurnickis. 1903 metais į šį baraką buvo guldomi ir vaikai, sergantys difterija, skarlatina (tada tai buvo labai sunki liga).

Žinoma, kad šiame stacionare gydėsi ne tik vilniečiai, bet ir gyventojai iš provincijos ir apskrities, kitų miestų. 1905 m. prie Lukiškių užkrečiamųjų ligų barako buvo prijungta bakteriologinė laboratorija.

Barake buvo 50 lovų, jame gydėsi sergantieji dėmėtąja šiltine, skarlatina, difterija, tymais, raupais bei dizenterija. Dėl kraujingo viduriavimo barakas buvo vadinamas kruvinuoju. Tais pačiais metais buvo patvirtinta užkrečiamųjų

 Adresas susirašinėti: Eugenijus Broslavskis, el. p. ebroslavskis@gmail.com

ligų barako vedėjo instrukcija. Tai labai platus dokumentas, kuriame apibrėžtos visos ligoninės veiklos funkcijos. Vyr. gydytojas turėjo vakare kiekvieną dieną vizituoti ligonius. Miesto gyventojai buvo gydomi nemokamai, o kiti – jeigu yra vietų, mokėdavo 30 kapeikų mokestį per parą. Vaikai iki 4 metų galėjo būti priimami su motinomis. Stacionare be vyr. gydytojo dirbo bakteriologijos laboratorijos vedėjas. Pagaliau Vilniuje buvo išspręstas klausimas dėl nuolat veikiančios užkrečiamųjų ligų ligoninės. Norėtume atkreipti dėmesį, kad nuo sumanymo (1807 m.) įrengti infekcinį stacionarą Vilniuje iki jo įgyvendinimo praėjo beveik 100 metų. Panašiai vyksta ir mūsų laikais. Jau daug dešimtmečių praėjo po nutarimo pastatyti (atidaryti) modernią infekcinę ligoninę Vilniuje (kituose Lietuvos miestuose šis klausimas išspręstas), o įvykdymas vis atidėliojamas ir suaugę infekcinėmis ligomis sergantys ligoniai gydosi netinkamomis (dabartiniu supratimu) sąlygomis.

Vilniuje vaikai, 1897 m. surašymo duomenimis, sudarydavo nemažą dalį miesto gyventojų, bet infekcinio stacionaro nebuvo, o suaugusiųjų stacionarai be didelio noro guldydavo vaikus. Todėl tais laikais aktyviai veikianti sanitarinė komisija nutarė išspręsti šį klausimą. 1902 m. prasidėjus skarlatinos epidemijai komisija nutarė išnuomoti du kambarius ir įrengti 15-20 lovų laikiną stacionarą. Kadangi nepavyko rasti reikiamo pastato arba jo dalies, teko atlaisvinti dvi palatas jau minėtame Lukiškių Užkrečiamųjų ligų barake ir organizuoti sekciją vaikams, sergantiems infekcinėmis ligomis. Šią datą (1902 m.) reikia laikyti vaikų infekcinės ligoninės įkūrimo pradžia Vilniuje. Mieste buvo paplitusi skarlatina, difterija ir išskirtos vietos nepatenkindavo einamų poreikių. Todėl dar 1900 m. sanitarinės komisijos iniciatyva, ypač jo pirmininko Cezarijaus Stanevičiaus, buvo iškeltas klausimas dėl vaikų infekcinės ligoninės statybos.

1 pav. Pirmųjų ligoninės pastatų vaizdas senuose atvirukuose (W.Zagorski, 1927 m.).

1901 m. liepos 28 d. Vilniaus Dūma reformuotosios savivaldos 25-mečio jubiliejiniame posėdyje nutarė miesto lėšomis atidaryti 25 lovų vaikų, sergančiųjų infekcinėmis ligomis, stacionarą ir pavadinti jį Aleksandro vardo vaikų ligonine miesto savivaldos Vilniuje 25-mečiui atminti. Manome, toks pavadinimas buvo sugalvotas, kad niekas nedrįstų tam prieštarauti ir sumanymas būtų įgyvendintas. Tam reikalui buvo sudaryta speciali komisija. Pradžioje planuota statyti Kaminų rajone (dabar Naugarduko gatvės galas). Vėliau prieita išvada, kad Kaminų vietovė esanti toli nuo miesto ir nepatogi ligoninei įrengti. 1901 m. prie miesto buvo prijungtas Žvėryno rajonas. 1902 m. miesto savivaldybė (Dūma) patvirtino ligoninės statybos vietą Žvėryne prie dabartinės Birutės gatvės (anksčiau Fabričnos), išskirdama 3000 kv.m. sklypą, kuris priklausė miestui ir kurį jam padovanojo tuometinis Žvėryno savininkas V. Martinsonas. Ligoninę projektavo žinomas architektas V.Michnevičius. Vaikų infekcinės ligoninės statybos dideliu iniciatoriumi ir sumanytoju buvo žymus gydytojas C.Stanevičius, jis aktyviai dalyvavo projektavimo ir statybos darbuose ir buvo pirmas šios ligoninės vyriausiasis gydytojas. Buvo numatyti du mūriniai pastatai: ligoniams vieno aukšto ir dviejų aukštų – virtuvei, skalbyklai, administracijai ir gyvenamieji. Pagal to meto taisykles vyr. gydytojas, buhalteris ir ūkio vedėjas turėjo gyventi ligoninėje. Pastatas ligoniams buvo padalintas į dvi atskiras mūrine siena atskirtas patalpas po 12 lovų. Be to, buvo numatyta statyti malkų sandėlį, ledainę ir lavoninę. 1903 m. balandžio mėn. Dūma dar numatė pastatyti dezinfekcijos kamerą. Statyti pradėta 1904 m. Žvėrynas kadaise priklausė Radviloms, čia buvo organizuojamos medžioklės, laukiniai žvėrys būdavo dirbtinai penimi, jų čia buvo labai daug, todėl šią teritoriją ir vadino Žvėrynu. Vėliau Žvėryną paveldėjo kunigaikštis Vitgenšteinas, o dar vėliau jis atiteko kunigaikštienei Hohenloe (Radvilaitei), vėliau jį nupirko V. Martinsonas, kuris dalinai išpjovė medžius, nutiesė gatves, suskirstė Žvėryną skyriais ir juos pardavinėjo turtingiems žmonėms vasarnamiams statyti. Dalį žemės sklypų jis padovanojo Vilniaus miesto vykdomajai valdžiai, su sąlyga, kad jie būtų paskirti bažnyčiai, ligoninei ir turgui. Vilniaus miesto Dūma tai ir įvykdė, skirdama vieną sklypą Vaikų infekcinės ligoninės statybai. Statyba buvo pradėta 1905 metais ir po metų (kai kuriais archyviniais duomenimis, 1906 m.) buvo užbaigta. Bet prasidėjo korekcija ir vandentiekio tobulinimas, kanalizacijos nuotėkų sterilizavimas, elektros darbai, todėl ligoninė buvo baigta 1907 m. rudenį. Patikslintais duomenimis, ligoninė buvo atidaryta, kai buvo paguldytas pirmas pacientas, tai įvyko 1907 m. gruodžio 7 d. Anuo metu tai buvo didelis įvykis mieste, tik labai gaila,

kad mūsų laikais niekas neprisiminė šios datos. 1908 m. balandžio 5 d. savivaldybė (Dūma) patvirtino priėmimo į šią ligoninę instrukcijas. Ligoninė turėjo du skyrius po 16 lovų. Jau po keleto mėnesių visos 32 lovos buvo užimtos, nes tais metais mieste siautėjo skarlatinos epidemija. Atidarius ligoninę stacionarinė pagalba infekcinėmis ligomis sergantiems vaikams buvo išspręsta, bet suaugusiems Lukiškių barakuose nuolat trūkdavo vietų. Be to, užkrečiamųjų ligų barakas buvo prie turgaus ir prie jo priartėjo daug miesto pastatų. Todėl 1910 m. balandžio 1 d. miesto savivaldybė priėmė nutarimą prie esamos vaikų infekcinės ligoninės pastatyti barakus infekcinėmis ligomis sergantiems suaugusiems ligoniams, "kad viskas būtų vienoje vietoje", nes infekcinės ligos lyg ir yra šeimos ligos. Dažniausiai infekcinė liga pakerta visus šeimos narius.

Neatsižvelgus į Žvėryno rajono namų savininkų ir gyventojų skundus pagal to paties architekto V. Michnevičiaus projektą 1911 m. pradėtos ligoninės statybos jau 1912 m. buvo baigtos. Jos teritorija išsidėstė nuo dabartinės Birutės gatvės iki Kęstučio. Tai buvo atskiri mediniai vienaaukščiai korpusai, skirti gydyti įvairioms infekcijoms. 1912 m. gegužės mėn. visi ligoniai iš Lukiškių barakų buvo perkelti į Žvėryno stacionarą. Šiuos metus reikia laikyti bendros Vilniaus m. infekcinės ligoninės įkūrimo data. 1912 m. birželio 22 d. penktadienio vakarą, dalyvaujant gausiai miestiečių miniai, Lukiškių barakai buvo sudeginti.

Žinoma, kad tais metais bendroje ligoninėje jau gydėsi 199 pacientai: 33 moterys, 25 vyrai ir 141 vaikas. Tai rodo, kad sujungus kontingentą buvo lengviau manipuliuoti lovomis, juk vaikų korpusas turėjo tik 32 lovas, o tuo metu vaikų sergamumas buvo didesnis negu suaugusiųjų. Kiek vėliau pasitaikydavo ir atvirkštinės situacijos.

Ligoninė buvo išsidėsčiusi vaizdingoje pušyno teritorijoje, į kurią, pasak vietos gyventojų, „ji įsibrovė kaip svetimkūnis". Išoriškai kuklūs mediniai korpusai įrengti gana racionaliai. Kiekvienas jų turėjo po 2-3 atskirus blokus su savais įėjimais, sanitariniais mazgais ir pagalbinėmis patalpomis. Todėl prireikus tam tikras ligonių grupes buvo galima izoliuoti viename pastate arba jo sekcijoje. Vienas A skyrius (dabar I skyrius) buvo izoliacinis. 1914 m. buvo šie skyriai: raupų – 16 lovų, šiltinių -30 lovų, skarlatinos – 32 lovos, difterijos – 16 ir mišrus infekcijų skyrius su atskiromis sekcijomis – 24 lovų, kuriame buvo gydomi viduriavimai, kitomis infekcijomis sergantys žmonės. Esant reikalui lovų skaičių buvo galima padidinti iki 140. Vyriausiuoju gydytoju buvo M. Gurnickis, ordinatoriai B. Žabko-Potopovičius, G. Štolcmanas, pastarasis buvo ir laboratorijos vedėjas, bei gydytojas internas E. Oržechovskis. Jie priklausė aukščiausiai darbuotojų kategorijai, kuriai dar priklausė: prižiūrėtojas (mūsų kategorijomis ūkvedys), vaistininkas, du felčeriai, aštuonios palatų prižiūrėtojos, mašinistas, ekonomė, sesuo šeimininkė. Buvo ir žemiausios kategorijos darbuotojai, kuriai priklausė 17 slaugių, virėja, virėjos padėjėja, dvi indų plovėjos, skalbėja, du patarnautojai, du kiemsargiai ir išnešiotojas.

Kilus Pirmam pasauliniam karui ir pagausėjus infekcinėmis ligomis sergančių pacientų skaičiui buvo planuota Žvėryno infekcinę ligoninę padidinti iki 300 lovų ir pastatyti dar Kirtimuose infekcinius barakus. Tam net buvo išskirta 120 000 rub. Nors įdėta nemažai pastangų, atlikti parengiamieji ligoninės statybos darbai, bet sumanymas nebuvo įgyvendintas.

Žinoma, kad 1919 m. Žvėryno ligoninėje gydėsi 26 pacientai dėl vidurių šiltinės, 184 – dėl grįžtamosios šiltinės, 814 – dėl dėmėtosios šiltinės, 27 – dėl tymų, 91 – dėl dizenterijos ir choleros (tais laikais šių ligų atrodo neskirdavo), iš kurių 22 mirė. Buvo dar gydomi sirgę meningitais, tuberkulioze, o ypač daug sergančių trachoma, daugiausia vaikų. Dėl to ligoninė kartais neoficialiai buvo vadinama infekcine trachomos ligonine. Oficialus šios įstaigos pavadinimas iki 1920 m. buvo Valstybinė epideminė ligoninė, tarsi pabrėžiant jos pagrindinę – izoliacinę paskirtį. Vėliau ji pervardinta Miesto užkrečiamųjų ligų Žvėryno ligoninė . 1920-1929 m. ligoninėje veikė 6 skyriai, tačiau dirbo mažai gydytojų: vyriausias gydytojas, 5 ordinatoriai ir bakteriologas. Prie ligoninės veikė bakteriologinė laboratorija, kurią įsteigė gyd. G. Štolcmanas dar 1905 m. prie Lukiškių infekcinio barako, kuri aptarnavo ne tik ligoninę, bet ir miestą. Tai buvo pirmoji Lietuvoje diagnostinė bakteriologinė laboratorija. Vėliau šioje laboratorijoje dirbo gyd. V. Orlovskis, vienu metu dirbantis ir skiepų pasiutligės kabinete. Žinoma, kad ligonius aptarnavo ir kapelionas. 1917-1928 m. ligoninės vyriausiuoju gydytoju buvo V. Švengrubenas, kuris susirgo tuberkulioze (tikriausiai apsikrėtęs ligoninėje). Tai žinoma iš jo žmonos prašymo Vilniaus magistrui apmokėti vyro sanatorinio gydymo išlaidas.

Už gydymą ne Vilniaus miesto gyventojai kaip ir anksčiau mokėdavo. Tai liudija gausūs pacientų prašymai socialinės rūpybos įstaigoms kompensuoti gydymo išlaidas (1925 m. radome 10 tokių prašymų). Reikia manyti, kad buvo hospitalizuojami tik sunkiai sergantys pacientai. Ligoninės teritorijoje buvo kapinės, skirtos beglobiams laidoti. Tarpukariu ligoninė turėjo 13 pastatų – 4 mūriniai ir 9 mediniai. Mūriniai buvo administracinis korpusas, vaikų skyrius (B korpusas), lavoninė ir dezinfekcijos kamera. Išoriškai kuklūs mediniai korpusai įrengti gana racionaliai. Iki pokario ir pirmaisiais pokario metais pastatus šildydavo krosnimis palatose, ne visur buvo išvedžiotas vandentiekis, o nuotėkų valymas buvo labai primityvus, jas iš kaupimo rezervuaro tiesiogiai leisdavo į Nerį (tada Vilija). Todėl paupio kaimuose dažnai pasitaikydavo vidurių šiltinės ir kitų žarnyno

infekcijų (prof. P. Čibiro prisiminimai).

Nuo 1929 m. ligoninėje pradėjo dirbti gydytoja Marija Volodkovič, baigusi Nanto universitetą Prancūzijoje. Pradžioje ji dirbo laboratorijoje, kurios vedėju ilgą laiką dirbo G. Štolcmanas ir kuris nuolat tobulino laboratorijos darbą.

Kai Vilnius vėl buvo grąžintas Lietuvai, ligoninės direktoriumi paskirtas Č. Kocėnas. Jeigu lovų skaičius 1934 m. buvo 150, tai 1940 m. jų padaugėjo iki 200, iš kurių 100 lovų skirta džiovai. Stacionaras pavadintas Vilniaus miesto Apkrečiamųjų ligų ligonine. Vilniaus burmistro Konstantino Štašio įsakymu nuo 1940.01.01. ligoninėje įdarbinta gyd. Zofija Kuncevičiūtė (vėliau Z. Svidienė) su 400 Lt atlyginimu, o nuo balandžio 1d. - gyd. Vytautas Umianitovskis.

Stacionare 1940 m. gydėsi 1693 ligoniai, tarp jų 476 rajonų gyventojai. Dirbo 8 gydytojai, 19 – vidurinio personalo, 32 slaugytojos ir 25 ūkio personalo.

Archyvuose yra duomenų, kad nuo 1941 m. vasario 28 d. iki kovo 31 d. gydėsi pacientai serganatys epideminiu smegenų apvalkalų uždegimu - 15, džiova – 15, difterija – 8, vidurių šiltine – 2, dėmėtaja šiltine -1, kitom ligom – 1. Per tą laiką atlikta procedūrų: 63 pneumotoraksai tuberkulioze sergantiems ligoniams, 83 – liumbalinės punkcijos bei 9 kitų organų punkcijos.

1941 m. balandžio mėn. ligoninėje dirbo 10 gydytojų, 4 farmacininkai, 21 med. seserų ir felčerių, 41 slaugytoja bei 43 ūkio personalo darbuotojai. Iš viso 119 žmonių. Tą mėnesį ligoninėje gydėsi 280 ligonių, iš jų mirė 25 (7 vyrai, 8 moterys ir 10 vaikų iki 12 metų). Tarp gydomų pacientų buvo: 16 – vidurių šiltinės, 3 – paratifai, 29 – dėmėtosios šiltinės, 25 – difterijos, 102 – epideminio smegenų apvalkalo uždegimų, 92 – dizenterijos (kruvinoji), pavieniai su skarlatina, tymais.

Archyvuose yra daug ligoninės administracijos prašymų (direktoriaus Č.Kocėno ir ūkio vedėjo A.Ginioto) įvairioms institucijoms (Viešosios sveikatos departamentui, Raudonojo kryžiaus organizacijai bei Vilniaus burmistrui K.Stašiui) apmokėti ligonių gydymo išlaidas, kuriems nemokamas gydymas pagal tuometinius įstatymus nepriklausė.

2 pav. Infekcinės ligoninės šiuolaikinė nuotrauka (2016 m.).

1941 m. balandžio mėn. Vilniuje buvo didelis pavasario potvynis, vanduo užliejo net Katedros aikštę. Į vandentiekio šulinius pateko Vilnelės upės vanduo, kuris buvo labai užterštas. Mieste pradėjo kilti sergamumas žarnyno infekcijomis. Pradžioje viduriavimais, tarp jų aiškėjo dizenterija (tada vadinta kruvinąja). Į ligonines guldydavo tik sunkiausius ligonius. Kiek aprimus viduriavimams pradėjo didėti sergamumas vidurių šiltine. Nuo gegužės 14 iki 22 d. per dieną registruodavo 130-140 įtartinų ligonių. Pacientus hospitalizuodavo ne tik į apkrečiamųjų ligų ligoninę Žvėryne, bet ir į kitas miesto ligonines, kurių buvo net penkios, pavadintos laikinosiomis apkrečiamosiomis ligoninėmis. Jų darbą koordinavo ir buvo konsultantu gyd. Moisejus Braunsas, baigęs Kelno universitetą Vokietijoje. Apie jo darbus sprendžiame iš tuometinio sveikatos skyriaus vedėjo J. Štachelskio įsakymo, kuriame rašoma apie neatitinkamą infekciniam stacionarui sanitarinį-higieninį režimą apkrečiamojoje ligoninėje Nr.3 ir Nr.5.

Į Žvėryno apkrečiamąją ligoninę 1941 m. nuo gegužės mėn. 1 d. iki 31 d. buvo hospitalizuota 629 pacientai: 209 vyrai, 218 moterų ir 202 vaikai iki 12 metų. Per tą mėnesį mirė 74 ligoniai. Tarp hospitalizuotų buvo ne tik sergantys arba įtariami vidurių šiltine. Pvz., per paskutines gegužės mėnesio 10 dienų hospitalizuota 10 ligonių dėl epideminio meningito, 2 – dėl kruvinosios (šigeliozės), 1- dėl dėmėtosios šiltinės (jis mirė), 6 – dėl difterijos (1 mirė), 15 – dėl skarlatinos, po vieną dėl gripo ir enterito, 5 dėl vidurių šiltinės ir 73 „observacijai“ dėl vidurių šiltinės (su įtarimu).

Vokiečių okupacijos laikais ligoninė turėjo kas 10 dienų, kiekvieno mėnesio 9, 19, 29 d. pristatyti į sveikatos skyrių žinias apie gydomų ligonių skaičių, jų diagnozes. Įsakymas atsiųstas su tokiu prierašu: „jeigu negausime žinių, bus daromos atitinkamos išvados be įspėjimo“ (sveikatos skyriaus pavaduotojo S. Virkučio raštas). Reikalaudavo ne tik ligonių skaičiaus, bet ir kiek tarp jų rusų kareivių, rusų gyventojų, žydų. 1941 m. liepos 19 d. ligoninėje gydėsi: vidurių šiltine – 178, paratifu B – 5, epideminiu meningitu – 2, skarlatina – 11, difterija – 5, tymais – 2 ligoniai. Letališkumas tais laikas buvo didelis. Pvz.: 1941 m. lapkričio mėn. iš 192 gydomų ligonių mirė 61, tarp jų 6 vaikai (iš 44 hospitalizuotų). Tie rodikliai greitai keisdavosi. Jau gruodžio mėn. iš 295 gydomų ligonių mirė 33, tarp jų 12 vaikų (iš 49 hospitalizuotų).

Iki 1944 metų tikslaus ligonių skaičiaus neradome, žinoma tik tai, kad dauguma gydėsi dėl vidurių šiltinės, epideminio meningito, skarlatinos, difterito, enterito, tymų, rožės, stabligės. Retkarčiais pasitaikydavo ir kitų infekcijų.

Apie 1940 m. ligoniams pradėta vėl diagnozuoti grįžta-

moji šiltinė, o 1944 m. padaugėjo dėmėtąja šiltine sergančių pacientų.

Vokiečių okupacijos laikais ligoninės direktoriumi liko Č. Kocėnas. 1941 m. dirbo gydytojai: J. Sypnievskis, V. Umianitovskis, Z. Svidienė (pediatrė), M. Volodkovičiūtė.

1942 m. gydytojų padaugėjo iki 13 ir dirbo dar dvi praktikantės. Tarp gydytojų buvo du skyriaus vedėjai: Juozas Ūsas ir Juozas Morkus ir 9 ordinatoriai: Z. Svidienė, J. Sypnevskis, M. Volodkovičiūtė, M. Grodzis, V. Umianitovskis, R. Orlovskis (gyd. internas), A. Rutkauskas, M. Bankauskas, N. Zaleckienė , dėl kurios visuose dokumentuose rašoma, kad vyras nelaisvėje, bei prozektorius V. Gedgaudas. Laboratorijos vedėju buvo S. Mahrburgas, o vaistinės vedėju J. Muraška. Ligoninėje buvo 3 vyr. med. seserys, kurių pareigas ėjo vyrai (felčeriai), dirbo 28 med. seserys, 18 slaugytojų, 29 sanitarai, kiti ūkio darbuotojai, iš viso dirbo 163 žmonės.

1943 m. pabaigoje ir 1944 m. sausio mėn. ligonių skaičius kiek sumažėjo, pamažėjo ir personalo skaičius iki 93. Tam turėjo reikšmės artėjantis frontas ir nuolatinė žmonių migracija.

1944 m. sausio mėn. dirbo 8 gydytojai: direktorius Č.Kocėnas, du skyriaus vedėjai: J.Ūsas (jis kartu buvo sveikatos skyriaus vedėju) ir J.Sypnievskis bei du vyresnieji gydytojai (matyt buvo tokie etatai) V.Umianitovskis ir Z.Svidienė, du ordinatoriai R.Orlovskis ir M.Volodkovičiūtė, kuri buvo ir laboratorijos vedėja, bei prozektorius V.Gedgaudas.

Vokiečių okupacijos laikais pagrindinė ligoninės dokumentacija buvo rašoma lietuviškai. Lenkų tautybės gydytojai ligos istorijas rašė lenkiškai. Ligoninė tada irgi buvo vadinama Vilniaus miesto apkrečiamųjų ligų ligonine. Kadangi 1944 m. pavasarį padaugėjo pacientų, sergančių dėmėtąja šiltine, ligoninėje buvo papildomai įdarbinti 25 viduriniojo personalo darbuotojai ir slaugytojai jiems aptarnauti. 1944 m. liepos pirmomis dienomis Vilniuje, miesto centre ir Gedimino pilyje, vokiečių kariuomenės daliniai buvo apsupti rusų karių bei lenkų partizanų (Armija krajova). Mieste iki liepos 13 dienos vyko intensyvūs mūšiai, nepaisant pavojaus personalas tęsė savo darbą. Ypač atsakingai kuravo ligonius gyd. M. Volodkovičiūtė bei kai kurie kiti gydytojai. Mirusius ligonius laidojo savo teritorijoje prie morgo ant kalnelio. Ligonius maitindavo iš buvusių rezervų bei tuo, ką atnešdavo giminės.

Praūžus frontui ligoninėje pagausėjo pacientų, padaugėjo ir darbuotojų skaičius. 1944 m. spalio mėn. ligoninėje dirbo 142 darbuotojai. Pasikeitė direktorius, juo tapo J.Sypnevskis. Įkurti 5 skyriai, nes buvo penki pastatai, kuriuose gydė ligonius (vienas sudegė karo metu). Jų vedėjais tapo V.Umianitovskis, Z.Svidienė, J.Makarevičius, B.Sielickis, E.Gerlee (garsus Vilniuje pediatras). Laboratorijos vedėja tapo M.Volodkovič (taip po karo ji rašė savo pavardę). Be to, dirbo 4 ordinatoriai R.Orlovskis, A.Šumskienė, E.Antanavičienė, A.Kazakevičiūtė bei prozektorius S.Mahrburgas. Tarp gausėjančių hospitalizuotų ligonių vyravo įvairios šiltinės (vidurių, dėmėtoji, grįžtamoji), difterija, skarlatina ir kiti sunkūs infekciniai susirgimai. Infekcinė ligoninė Žvėryne negalėjo hospitalizuoti visų, kuriems reikalinga pagalba, todėl sergantys lengvomis užkrečiamomis ligomis gydėsi namuose. Tuometinis Vilniaus sveikatos skyriaus vedėjas F. Lazutka nutarė atidaryti dar vieną užkrečiamųjų ligų ligoninę. Jai buvo numatyta vieta Pylimo gatvėje (dabartinis adresas Pylimo 9). Ligoninės direktoriumi buvo paskirtas J.Nusbaumas. Jis pradėjo komplektuoti inventorių, rinkti aptarnaujantį personalą. Bet po kelių mėnesių jis nutarė išvažiuoti į Punską. Gydytojas Juozas Broslavskis 1944 m. gruodžio mėn. kreipėsi į Sveikatos skyriaus vedėją prašydamas jį kur nors įdarbinti. Jam buvo pasiūlyta antros infekcinės ligoninės direktoriaus pareigos, kurias pradėjo eiti 1945 m. sausio 2 d. J. Broslavskis labai energingai tęsė J. Nusbaumo darbą. Jam labai padėdavo ūkininkas Ch.Brukas. Jie dviese gavo nemažai lovų, kito inventoriaus, tęsė aptarnaujančio personalo įdarbinimą.

Tuo tarpu ftiziatrai ėmėsi įrenginėti atskirą tuberkuliozės ligoninę Antakalnio gatvėje, buvusiame beglobių vaikų internate, kurį ikikariniu laikotarpiu pastatė J. Pilsudskis (savomis lėšomis). Šiame stacionare pradėjo gydyti tuberkulioze sergančius ligonius. Vėliau ši ligoninė tapo tuberkuliozės institutu.

Kadangi tuo metu trūko medicinos personalo bei atsidarė tuberkuliozės ligoninė, miesto valdžia nutarė stabdyti antros infekcinės ligoninės atidarymą. Juozą Broslavskį, parodžiusį didelį entuziazmą organizuojant antrąją ligoninę, 1945 02 01 paskyrė Žvėryno infekcinės ligoninės direktoriumi vietoje išvažiuojančio į Lenkiją vadovo.

Ši publikacija remiasi Lietuvos centrinio valstybės archyvo duomenimis. Archyve duomenų apie Vilniaus infekcinę ligoninę labai mažai ir jie nenuoseklūs, fragmentiški, kartais nereikšmingi.

Išrinkome tik tuos duomenis, kurie, mūsų nuomone, yra vertingi ir įdomūs.

THE FEATURES OF THE HOSPITAL OF INFECTIOUS DISEASES OF VILNIUS UNTIL POST-WAR PERIOD

E.Broslavskis

Summary

The preventive institutions of infectious diseases appeared in Vilnius much earlier than the hospital of infectious diseases. In1808 Vaccine Institute was established (for vaccination from smallpox), in 1897 – Pasteur Station (for vaccination from rabies), etc. The first hospital of infectious diseases was temporary opened in Vil-

nius in a soldier's barrack in Lukiskes Square, near St. Jacob hospital for the patients ill with cholera. For 30 years this small institution of treatment (of 10-30 beds) used to be opened and closed for several times due to the lack of funds. Only on the 15th February 1901 this in-patient treatment institution finally became constantly functioning hospital. Doctor M. Gurnickis was appointed to be the head. Both adults and children (mostly with diphtheria and scarlet fever) have been treated here since 1903.

On the 7th December 1907 a hospital of infectious diseases for children was opened in Zverynas. Two main stone buildings belonged to it: a one-storey pavilion for treating, made of 2 sections with 16 beds in each, separated by the stone wall, as well as a two-storey pavilion for administration, where a chief doctor had to live. In May of 1912 one-storey wooden pavilions were built near children's hospital according to the project of the same architect V.Michnevicius. All the patients moved from Lukiskes Square to these buildings. Hospital has become both for adults and children, which contained up to 140 beds. M. Gurnickis was appointed to be a chief doctor. People ill with smallpox, typhus fever, diphtheria, scarlet fever, cholera were treated, of which 22 patients died one year. Also, meningitis, various forms of tuberculosis were treated and there were people ill with trachoma at one time, especially children. Once this hospital acquired a non-official name "the hospital of infectious diseases and trachoma". A bacteriologic laboratory used to function at hospital, which was established by doctor G. Stolcman in 1905 at the barrack of infectious diseases. This laboratory used to service the entire city with bacteriological tests. In 1929 doctor M. Volodkovic started working there.

In 1917 – 1928 V. Svengruben was a chief doctor, who was infected with tuberculosis from patients. Hospital used to service not only Vilnius, but also surrounding cities and counties, but these patients had to pay for treatment.

When Vilnius was returned to Lithuania, C. Kocenas was appointed to be director. If the number of beds was 150 in 1934, then in 1940 it increased up to 200, 100 of which were for tuberculosis. After a huge flood in 1941 in Vilnius the epidemics of dysentery started, and later – of typhoid fever. In the city 5 temporary hospitals of infectious diseases were additionally opened. Doctor M. Braunsas coordinated their work and used to be a consultant.

In May 1941 629 patients were hospitalized in the Hospital of the Infectious Diseases of Zverynas, 74 of whom died. Typhoid fever, relapsing fever and spotted fever, dysentery, diphtheria, scarlet fever, epidemic meningitis were diagnosed to the sick.

During the occupation of the Germans C. Kocenas remained to be the director of hospital. Hospital was strictly obliged to submit a report every 10 days to the department of health about the number of patients, their diagnoses and about the number of the Russian soldiers, the Jews and the Russians among them. In 1941 5 doctors worked, including the director of hospital. Meanwhile, in 1942 already 13 doctors and 2 trainees worked. J. Usas and J. Morkus used to be the heads of departments. Only at the end of 1943 the number of hospitals decreased. Only 93 people worked in hospital. In January 1944, 8 doctors worked: director, 2 heads of departments (J.Usas and J.Sypnievskis), 2 chief doctors (V.Umianitovskis and Z.Svidiene), doctor M.Volodkoviciute (Volodkovic), who also worked as a resident and the Head of Laboratory and 2 more residents. Since in 1944 the number of people ill with spotted fever increased, 25 employees were additionally employed – paramedics, nurses and carers.

Although at the beginning of July in 1944 in Vilnius severe battles took place between the German and Russian soldiers and the Polish partisans, hospital continued its activity. Doctor M. Volodkoviciute was especially dedicated to her work.

When front retreated, director changed, J. Sypnevskis became one. In five buildings that remained during war (one burnt out during war), which were adjusted for the treatment of patients, 5 departments were established and the head was appointed to each department. The number of employees grew by 142 in October 1944.

When front moved away, it appeared that the morbidity with infectious diseases increased in Vilnius, the government decided to open the second hospital of infectious diseases in Pylimo street. Doctor J. Nausbaumas was appointed to be director, but after several months he left Vilnius. On 02.01.1945 doctor Juozas Broslavskis was appointed to be director. Since other physiatrists opened their own in-patient treatment institutions, the opening of the second hospital of infectious diseases became unnecessary. On 01.02.1945 J. Broslavskis was appointed to be the director of the hospital of infectious diseases of Zverynas instead of J. Sypnevskis, who moved to Poland.

Correspondence to: ebroslavskis@gmail.com

Gauta 20018-09-01